

Poeziya dağlarına doğru İlham Qazaxlının yolu təkindən keçir. Sözünün güvənci də zaman-zaman poeziya dağlarına doğru yolundan dönməyib. Axır-əzəl varlığının tanrı dağları bildiyi məramına yetməyinə sonsuz inamı var. Doğrusu, mən eşitməmişəm ki, İlham hansısa bir meclisdə, ya haradasa inamdan çox qeyri-təvazö kimi səslənən "sən məni sözündə gör" dediyini, amma onun inamı, aqlın və hissən qovuşduğunda yaratdığı şeirləri bütün səmiyyəti ilə öz oxucusuna məntiqini bütün aydınlığı ilə açıq. Yeni məni sözündə axtar, sözündə gör. Mənim kimliyimi bilmək istəyirsənsə sözümü ara. Əslində bu bir şair manifestidir. İnsanlığa, zamanına varlığını açan həqiqətdir.

Mövlanə Füzuli "Ver sözə ehyə ki, tutduqca səni xabi-acal edə hər saat səni ol uyğudan bidar söz" - deyəndə sözün gücünü, sözün nəyə qadir olduğunu diqqətə çəkmək istəmişdi. Nizami də sözü dünyanın naxış adlandırmışdı. Təzə sözü köhnə qızıldan üstün bilmişdi. İlham da sələflərinin söz ucalığında təcicarlığın möhtəşəmliyində sakit olan uluların sözünün davamı olaraq "sözə həyat verən sözlə ucalar" qənaətindədir.

İlham Qazaxlının poetik yaradıcılığında mövzu rəngarəngliyi diqqəti çəkir. O, bir mövzu hüdudlarında qapanıb qalmır. Həyatı ən təzadlı rəngləri ilə sözü götürməyə çalışır. Şübhəsiz, bu rənglərin içərisində sevgi ladları da kifayət qədər güclüdür. İnsanlığın qarşılaşdığı ağrı-acıları da İlham Qazaxlı özününkü bilir. Sözündə, sənətində vətəni idealizə etməkdən, torpağı ideal və amal bilməkdən sanki mənəvi zövq alır.

Şair üçün sevgi həyat iksiridir. İnsanı həyata bağlayan, yaşamağa çağırən əsas duyğudur. Elə ona görə də İlham Qazaxlı "Məni bu həyata sevgi bağladı" deyəndə çox haqlıdır. Şübhəsiz, İlham Qazaxlı yaşadığı dövrün ziddiyyətlərini də yaxşı görür. İnsanlıq əleyhinə vətənlər terroru, cinayətləri düşmənin haqsızlığına dünyanın göz yummasını da təkəz görmür, həm də bunu çox acı duyğularla mahiyyətinə qədər anlayır. Bir insan üçün yaşadığı zamanın ağrısını, dərdini, kədərini daşımaq asan olardı. Çünki bu hissələr, bu duyğular elə insan üçündür. Amma həyatı gözədən salan, yaşamağı insan üçün məşəqqətə döndərən elə həyat hadisələri var ki, burada dözümlü kara gəlir. Sadəcə insan gözündən düşmüş dünyanı daha bir də gözüne qaytarmaq istəmir. Görünür, insanın intiharlara cəhd etməsi, yaşamaqdan könüllü imtinası bu səbəblərlə çox bağlıdır. Və şair İlham Qazaxlı da həyatdan ikrah edəcək bir psixoloji duruma gətirən də elə bu amillərdir. Amma İlham Qazaxlının çıxış yolu tapmayan, ölümü nicət bilənlərdən fərqli olaraq istinad qaynağı var. Onun həyata, yaşamağa sonsuz sevgisi ümidlərini qırılmağa qoymur, inamını mühafizə edir. Zənnimcə, onun "Məni bu həyata sevgi" deməsinin kökündə elə sevginin istinad olmasıdır.

Göz açib dünyaya gəldiyim gündən,
Bir gözüm gülsə də, biri ağladı.
Nə qədər əzablar çəksəm də belə,
Məni bu həyata sevgi bağladı.

Bəslədim qəlbimdə xoş arzu, niyyət,
Yad oldu könlümə həsəd, kin, nifrət.
Ruhumu oxşadı ülvi məhəbbət,
Məni bu həyata sevgi bağladı.

Demək, şairin ruhunu oxşayan ülvi məhəbbət onun üçün tükenməz güc mənbəyidir. Çünki o, könül dünyasına ülvi məhəbbət adlı bir aləm yerləşdirib. Bu aləmdən kənar onun mənəvi dünyasında boş yer yoxdur. İnsanın qəlbini, ruhunu, varlığını didən elə xırda hissələr var ki, son nəticədə bu xırda hissələr həyat üçün təhlükə mənbəyinə çevrilir. Bunlar həsəddir, kindir, nifrətdir. İlham Qazaxlının mənəvi mühitini qoruyan, onun həmişə durulduğunu təmin edən sevgi hissəsidir. Bu hissə o qədər güclüdür ki, həmin xırda hissələri öz içərisinə buraxmır. Şübhəsiz, şair üçün sözünün səngərində sabit-qədəm olmaq, tutduğu ucalığı hifz etmək mənəvi potensialının daxili imkanlarının ehtiyatlarından çox asılıdır. Ona görə də İlham Qazaxlı iradəsini, inamını özünün ordu təminatı hesab edir. O, mərdləri özünə dost bilir, acı dərdlərə yalnız bu mənəvi təkəna qalib gəlir.

Güclü iradəmlə aşdım sədləri,
Qoymadım yaxına acı dərdləri,
Özümə dost bildim yalnız mərdləri,
Məni bu həyata sevgi bağladı.

Yolumu azmadım, əhdə düz oldum,
Nə özümdən razı, nə aciz oldum,
Könüllərdə nəgmə, dildə söz oldum,
Məni bu həyata sevgi bağladı.

İlhamım, borcluyam qələmə, sözə,
Sevgidə görmüşəm nəçə möcüzə,
A dostlar, açram sırımı sizə,
Məni bu həyata sevgi bağladı.

Nəhayət, çox doğru deyir. O, könüllərdə nəgmə, dildə söz olmağına görə onu həyata bağlayan sevgiyə baş əyir. Ən başlıcası, o bu sevgini qəlbində əbədi yanacaq ocağa çevirir. Və bunun üçün sözə, qələmə borclu olduğunu deyir. İlham Qazaxlının şeirlərində Azərbaycan ədəbiyyatının tarixi ənənələrindən gələn yolu görmək çox asandır. Çünki bir çox hallarda o ənənələri yaşatmaqla özünü sözüündə qərarlı bilir. Onu da qeyd etmək yerinə düşər ki, İlham Qazaxlının ənənəvi ruhdan gələn yolu hansı sələfindən keçirsə onu təkrar eləmir. Yeni ruh və duyğu ilə sələfinin yaratdığına təzə rənglər qatır.

İlham Qazaxlının Yunis İmrənin ruhuna uyğun motivlə qələmə aldığı şeirinin mahiyyəti göstərir ki, o, sələflərindən sadəcə forma baxımından bəhrələnmir. Onların ruhunu əxz etməklə öz zamanına münasibətindən keçirir. Və bu rəngləri təzə çalarlarla oxucusuna çatdırır: "İnsan ömrü bənzər çaya, Yon almaz eyni məcraya, Saf diləklə bu dünyaya, Galan-

"SƏN MƏNİ SÖZÜMDƏ GÖR"

İlham Qazaxlının seçilmiş şeirlərinə "ön söz" əvəzi

lərə salam olsun!" Bəli, burada həm də özünü gələcəyə tutmaq var. Dünyaya gələcək nəsillərə saf duyğular diləməklə onları həyatın gözəlliklərini qorumağa sövq etmək istəyi var. Bütün bunlar İlhamın bir şair kimi insanlığın təbiətini qorumaq, onun səfəliyi hifz etmək, insanı ucalığında saxlayan gücü tərənnüm etmək istəyi var. Əslində bu elə şair misiyasıdır. Şair əgər cəmiyyəti, insanları hifz etmirsə, qorumaq istəmirsə, onun sözü insanların varlığına, ruhuna yol tapa bilməz.

Əlbəttə, o, həyatın gəldi-gədərini yaxşı bilir. Çünki yaşının ekvator xəttinə çatmaq məqamını yaşayır. Koroğlu yüz ilin ucalığında dayanıb həyatı tərənnüm edərsə, şair də elə bu həyatı qorumağı özünə borc bilməlidir. Bu səbəbdən o, qəlbində xoş niyyəti, diləkləri olanları əsas tutur, onlara dəyər verməyi əsas bilir: "Qazaxlı, yaşanan yazı, Yazılana yoxdu pozu, Qəlbində xoş niyyət, arzu, Olanlara salam olsun!". Keçmiş dəyər kimi yaddaşlarda yaşayır. Təcrübə kimi insanın həyatını qurmasında yardımçı vasitə olur. Bütün hallarda gələcək nəsillər özlərindən əvvəlki zamanın istər maddi, istərsə də mənəvi irsi üzərində boy atır.

İlham Qazaxlı sözünün haradan gəldiyini bilən şairdir. İstər lirik sevgi mətnlərində, istərsə də, vətən ruhlu şeirlərində özündən əvvəlki sənətkarların ruhunu yaşatmağı özünə borc bilir. Bir cənbullu şair vardı: Əlirza Nabdil Oxtay... Onu fars rejimi ilə vətən sevdalısı olduğuna görə edam etmişdi. O deyirdi ki, "məni sən şair ələdin, vətən". Demək vətən sevgisinin onun bütün varlığını sarması sözünün canına çevrilmişdi. Son ana qədər, boğazından asılana qədər də bu sevdadan usanmadı. Mənə elə gəldi ki, İlham Qazaxlının "Vətən eşqi" şeirini oxuyanda Ə.N.Oxtay gözlərimin önündən keçdi. Onun vətən duyğulu ru-

hunun səsinə İlham Qazaxlının misralarının arasından da eşitdim: "Həkk elədim yaddaşına, Ən fərəhli günlərimi. Sildim ömrə kölgə salan, Uğursuz, nəhs illərimi". Müəllif vətən eşqi ilə bağlı çatdığı ucalığa yolu əslində bütün ömrü boyu gəlib. Bu yollarda onun başına çox işlər gəlib. Çətin günlərdə olub. Hətta bəzən bu çətinliklər illərə də çevrilib. Amma onu ruhdan, varlığından çağırən duyğular, vətən sevgisinə doğru gedən yolunun qarşısını kəsə bilməyib: "Qorxutmadı könlümü qəm, Həyat eşqim olmadı kəm. Məhəbbətlə yazdı qələm, Uğur sıxdı əllərimi". Özü demiş, onu qəmlər, kədərlər qorxutmayıb. Elə bil ki, bu şeirdə biz vətən sevdalısı yolunda özünə ustad bildiyi Ə.N.Oxtayın yolunu davam etdirir. Nəhayət, vətən sevgisi yolunda sabit-qədəm olduğuna görə eşqinin məhrabı olan vətən ucalığına gedən yolu uğuru onun əllərini sıxır, özünü məmnun bilir. Çünki o, bu yolda maddi heç nə ummayıb. Vətəni özünə maddiyyət baxımından qazanc mənbəyi bilməyib. Nəyə sahib olubsa, ona qane olub. Azlığın, çoxluğun fərqi olmayıb. Çünki onun ruhunu pərvazlandıran sazı, sözü var. Saz-söz onun üçün dünyanın bütün maddiyyətlərindən daha üstündür: "Qanə oldum çoxa-aza, Könül verdim sözə-saza. İldə qələm yazı-yaza, Bəyaz gördüm tellərimi". Burada maraqlı bir məqam var. O səbrlə öz yoluna davam edir. Saza, sözə tapınır. Və ötən zamanı sanki görmür. Amma yaşın bir məqamına gəlib çatır ki, o sanki özünü ruhu ilə, mənəvi mühiti ilə təzədən başa düşür, təzədən tanıyır. Və keçdiyi yola iftixarla baxır. Ən maraqlısı odur ki, artıq saçının bəyazlıq alması, özünün də yaşa dolması ötüb-keçən illərin əvəzi kimi ona təskinlik olur. Ən başlıcası, o, vətən eşqini ömrünə əvaz bilir. Bu eşqlə yaşaya bildiyi üçün özünü xoşbəxt sanır. Şairi başa düşən oxucu da onun vətən sevgisinə görə dar ağacından asılmış ustadın davamçısı kimi görür: "Vətən eşqi ömrümə tən, Şair etdi məni vətən, Hörmət bəslədi hər ötən, Sevdim mən də ellərimi!". Bu yolu keçmək, özü də həmişə ucalığa doğru irəliləməklə keçmək asan başa gəlmir. Əlbəttə, onu bəlalara tuş olan xalqın içində görürük. Bütün ruhu ilə, varlığı ilə insanlara bağlılığını hiss edirik. Ən başlıcası, onu məmnunluğa çatdıran əllərini şair sevgisidir.

İlham Qazaxlı üçün yaradıcılığı onun əsas fəaliyyət meydanıdır. Şeirləri ilə, könülləri oxşayan lirikası ilə insanlığı yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi ucalığa səsləyir. Təsədiqi deyil ki, o, şeirlərini həyatı-

nın mənası bilir. Yazdığı ilə, yaratdığı ilə həyatda yaşayacağına inanır. Onun öz şeirlərini həyatı üçün manifest bilməsinin bir əsas səbəbi də budur ki, o başa düşülcəyinə, bir vaxt yaddaşlarda yaşayacağına inanır.

İ.Qazaxlı həyatın təzadlı rənglərini müşahidə edəndə bu rəngləri təzadlı qarşılaşdırın səbəbləri duya-duya, görə-görə şair olub. Onun varlığından gələn mənəvi tələbat düşüncələrini məhz təzadlı rənglərin qarşılaşması səbəb olan amilləri axtarır. Əgər belə demək mümkündürsə, o, təzadlarla üzə çıxan həqiqətlərin axtarışındadır. İstər M.Ə.Sabirin "Mən belə əsrəri qana bilmirəm, Qanmaz olub da dayana bilmirəm" həqiqətinə güvənəndə, istərsə də bir şair kimi qanın, övlümün əleyhinə olsa da dünya həqiqətini bərqərar etmək naminə türk əsgərinin döyüş gücünü vəsf edəndə də o, məhz təzadların qarşılaşması ilə araya-ərsəyə gələn həqiqətləri axtarır. İ.Qazaxlı narahat edən ən böyük səbəblərdən biri də milli dəyərlərin aşınmasıdır. O, Azərbaycan kimliyi deyəndə milli xarakter düşür. Milli xarakter isə süni şəkildə həyata gətirilən yalançı dəyərlərin axınına məruz qalanda, şübhəsiz, əzəli gücünü itirir, yeni aşınır. Və bu da İ.Qazaxlı bir şair kimi daxilinə narahat edir, onu əzir, etiraza çağırır.

Ataya, anaya azalır diqqət,
Qoyulmur böyüyə, kiçiyə hörmət,
Kənar təsirlərə uyur cəmiyyət,
Get-gədə məhv olur milli dəyərlər.

İ.Qazaxlının düşüncəsində milli dəyərlər elə millət-in emblemidir, təyinedicisidir, bir sözlə, millətin kimliyidir. Demək, o, bir şair kimi milli dəyərləri qorumağı özünün ən üstün borcu bilir.

(Davamı var)